



Naturvårdsenheten
Per Folkesson
0155-26 40 00

Datum

2007-03-29

Dnr

511-4579-2007

Skötselplan för Herrfallets naturreservat



Foto: Janne Elmhag

Postadress

611 86 NYKÖPING

Besöksadress

Stora torget 13

Telefon

0155 26 40 00 växel

Telefax

0155 - 26 71 25

E-post

lansstyrelsen @d.lst.se

Organisationsnr

202100-2262

Postgiro

35174-2

Bankgiro

5051-8653

Internet

www.d.lst.se

Innehållsförteckning

<i>BESKRIVNING AV RESERVATET</i>	3
1. Syfte med reservatet	3
2. Uppgifter om reservatet	3
3. Naturgeografiska förhållanden	4
4. Historisk och nuvarande markanvändning	4
5. Biologiska värden	5
6. Geovetenskapliga/hydrologiska värden	6
8. Värden för friluftsliv	6
9. Källförteckning	7
<i>PLAN FÖR RESERVATETS SKÖTSEL</i>	8
1. Skötselområden med bevarandemål och åtgärder	8
3. Friluftsliv	12
4. Byggnader	12
5. Jakt och fiske	12
6. Uppföljning	13
7. Sammanfattning och prioritering av skötselåtgärder	14
9. Skötselplanekarta	15

BESKRIVNING AV RESERVATET

1. Syfte med reservatet

Syftet med reservatet är att för allmänhetens friluftsliv bevara och skydda området och dess naturvärden.

2. Uppgifter om reservatet

Objektnummer	2001867
Län	Södermanland
Kommun	Eskilstuna
Socken	Västermo
ID-punkt	x = 1505593, y = 6572538
Areal	125 ha, varav land 41 ha
Naturgeografisk region	24. Svealands sprickdalsterräng med lerslättsdalar och sjöbäcken.
Kulturgeografisk region	4. Mellanbygd.
Uppskattade arealer av olika naturtyper i reservatet: - Skogsmark Tallskog Granskog Barrblandskog Lövblandad barrskog Triviallövskog Ädellövskog Triviallövskog m ädellöv. - Våtmark - Impediment - Sötvatten - Övrigt (bebyggelse, anläggningar, vägar mm) - TOTALT	ca 24,75 ha, varav 22 ha produktiv ca 1,9 ha ca 1,81 ha ca 1,44 ha ca 6,75 ha ca 5,56 ha ca 2,44 ha ca 2,13 ha ca 0,69 ha ca 2,75 ha ca 82,13 ha ca 17 ha 124,56 ha
Prioriterade bevarandevärden - Naturtyper	Samtliga beskrivna skogar, Hjälmarens

Datum

Dnr

2007-03-29

511-4579-2007

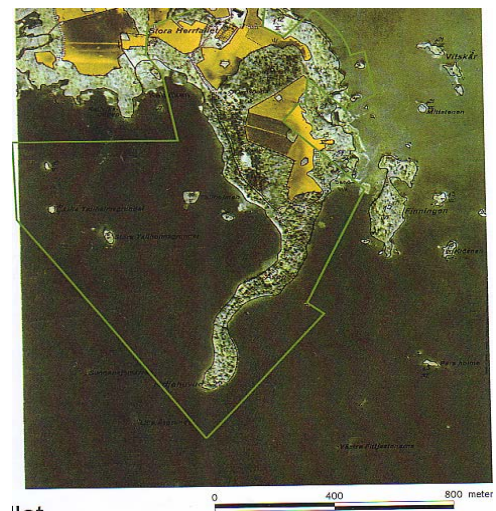
- <i>Strukturer (landskapselement)</i>	vatten. Död ved, gamla grova träd.
- <i>Arter</i>	Tallticka, asp, ål.
- <i>Friluftsliv</i>	Badstränder, stigar, fiske, informationstavlor

3. Naturgeografiska förhållanden

Reservatet består av en nord-sydgående rullstensås som skjuter ut från Hjälmarens norra strand. Åspartiet består av block, grus och sand medan de gamla åkrarna utgörs av torvmark. På udden höjer sig den smala åsen ca 10 m över Hjälmarens vattenyta men som helhet är reservatet tämligen flackt.

4. Historisk och nuvarande markanvändning

Den tidigare uppodlade marken i naturreservatets norra del upphörde att brukas under 1900-talets senare hälft och utgör idag campingplats, uppställningsplats för husvagn, fotbollsplan m fl anläggningar. En del centralt belägen åkermark har vuxit igen och är nu beskogad. Skogen i naturreservatet är kraftigt påverkad av åtgärder knutna till konferens- och campingverksamheten som bedrivs i området sedan många år. Gallringar i trädskiktet har genomförts över stora delar för att öka framkomligheten och sikten. Av samma anledning har buskar och sly röjts – i synnerhet i anslutning till bebyggelse, badstränder och stigar



Av den häradsekonomiska kartan från 1897-99 framgår att åsen vid den tiden var helt dominerad av barrträd och att de centrala och norra delarna i stor utsträckning var uppodlade. 50 år senare är arealen odlingsmark ungefär den samma.

Datum

Dnr

2007-03-29

511-4579-2007

5. Biologiska värden

Skogsmark/flora/fauna

Högst naturvärden återfinns i områdets södra del där den smala åsen hyser ett stort antal grova träd, främst tallar. Den rikliga förekomsten av signalarten *tallticka* antyder att flera träd kan vara äldre än 150 år gamla. Gammal grov vårtbjörk, trädlik rönn, enstaka gran, knäckepeil, ask och al vid stranden förekommer också. Lövinslaget ökar söderut där bland annat alm och ung lönn växer. Även inslaget av död ved ökar med avståndet från bebyggelsen. *Kruståtel*, *ängskovall*, *fårsvingel* och *kärleksört* härdar ut i den sandiga marken. I strandkanten trivs *fackelblomster*, *strandklo* och *snårvinda*. Även *hampflockel* förekommer rikligt och lockar till sig nektarsökande insekter, bl a *amiralfjäril* och *makaonfjäril*. De fridlysta ormarna *snok* och *huggorm* uppträder regelbundet i området.

En likåldrig rakstammig gallrad skog med björk, al, alm, ask och många grova aspar klär marken norr om Kallviken. Centralt i naturreservatet utbreder sig två dikade björkskogar med inslag av klibbal och ung och medelålders gran. Fältskiktet domineras i söder helt av ormbunkar - örnbräken och skogsbräken. I norr täcker blåbär stora ytor. Flera av träden har väl utvecklade, mossbevuxna socklar. Lågor och högstubbar angripna av vedlevande svampar förekommer.

De små blockrika öarna är lövträdklädda - asp, björk, klibbal och vid stranden knäckepeil. Enstaka tall förekommer på öarna i nordost. På Tallholmen växer även lind och oxel. Här är buskskiktet artrikt men glest med brakved, rönn, måbär, hägg, ung ask, oxel och lind. Flera av träden är angripna av *alticka* och andra vedlevande svampar. Död ved förekommer sparsamt som torrträd och lågor. I fältskiktet märks *lundgröe*, *liljekonvalj*, *gullris* och *getrams*. Gnagspår och fällda träd visar på närvaro av *bäver*. En lägerplats med eldstad och sittplatser är iordningställd på öns södra sida. Av öarnas namn att döma var de tidigare bevuxna med tall, ett trädslag som idag nästan helt saknas.

Limniska miljöer

Största delen av naturreservatet utgörs av sjön Hjälmarens vatten. Hjälmarens är till ytan Sveriges fjärde största sjö. Den är på sitt djupaste ställe ca 22 meter djup och har ett medeldjup på drygt 6 meter. Vattnet inom naturreservatet är grunt med sandbottnar och partiellt rikt på stenar och block. Vass förekommer längs stränderna och bildar sammanhängande bälten i nordost. På västra sidan och längs stränderna i sydost röjs vassen. Av flytbladsväxter är gul näckros vanligast och på botten växer *ålnate* och olika slingor. Hjälmarens fiskfauna är artrik. Omkring 17 fiskarter har noterats - *gädda*, *gös*, *abborre*, *lake*, *sik*, *braxen*, *mört*, *nors*, *benlöja*, *ruda*, *gärs*, *sarv*, *sutare*, *björkna*, *faren* och de rödlistade arterna *asp* och *ål*. Hjälmarens bestånd av flodkräfta slogs ut under 1900-talets första hälft och idag hyser sjön endast *signalkräfta*.

Datum

Dnr

2007-03-29

511-4579-2007

Tabell 1. Rödlistade arter, signalarter samt andra skyddsvärda arter registrerat i objektet. Notera att tabellen bygger på inventeringarna som finns i källförteckningen. Rödlistekategori följer Gärdenfors, U. (ed.) 2005. *Rödlistade arter i Sverige 2005*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala. (CR)= Akut hotad, (VU) = sårbar, (NT) = missgynnad. (S) = signalart enligt Skogsstyrelsen.

Svenskt namn	Latinskt namn	Rödlistad/ signalart	Notering (förekomst, lokal m m)
Svampar			
Tallticka	<i>Phellinus pini</i>	S	
Fisk			
Ål	<i>anguilla anguilla</i>	CR	Noterad i Hjälmarén men inte i NR.
Asp	<i>aspius aspius</i>	VU	Noterad i Hjälmarén men inte i NR.

6. Geovetenskapliga/hydrologiska värden

En rullstensås med ryggform löper genom reservatet i nord-sydlig riktning.

8. Värden för friluftsliv

Friluftslivet i Herrfallets naturreservat är dels knutet till den kommersiella turistverksamhet som bedrivs i området och dels till fristående bil- och båtburna besökare. Konferensanläggningen med restaurang, campingplats, stugby och en lång rad faciliteter lockar människor under hela året. Asfalterade vägar eller stora lättframkomliga stigar löper genom området. Besökarna ägnar sig åt bad, cykelturer, promenader, paddling, roddturer och fiske. Sandstränder med delvis naturlig och delvis dittransporterad sand är anlagda på flera ställen i reservatets södra del. En badstrand är särskilt avsatt för naturister. Vintertid utnyttjas Hjälmarens is för skridskoåkning och fiske. Cyklar, båtar och kanoter hyrs ut av Herrfallets fritids- och konferensanläggning. P-plats med fri parkering finns i anslutning till infarten till naturreservatet.

Datum

Dnr

2007-03-29

511-4579-2007

9. Källförteckning

Gärdenfors, U. ed. ArtDatabanken, SLU, Uppsala. *Rödlistade arter i Sverige 2005*. 2005.

Häradskarta. Kartlagd åren 1898-99.

Naturvårdsverket, Uppföljning av Natura 2000 i Sverige, Naturvårdsverket rapport 5434, 2005.

Naturvårdsverket, Art- och naturtypsvisa vägledningar, <http://www.naturvardsverket.se>, 2005.

Naturvårdsverket, Bildande och förvaltning av naturreservat, Handbok 2003:3.

Naturvårdsverket, Natura 2000 i Sverige, Handbok med allmänna råd. Naturvårdsverket 2003.

Rydberg H, m fl, Svenska naturtyper i det europeiska nätverket Natura 2000. Naturvårdsverket, 1997.

Rydberg H, Wanntorp H-E, Sörmlands flora, Sörmlands Botaniska sällskapet i Stockholm 2001.

Ekonomiska kartan över Sverige. Kartlagd 1950-tal. Kartblad 10G4b.

Länsstyrelsen i Södermanlands län. Beslut om bildande av naturreservat på fastigheten Ekeberg 1:6 (Stora Herrfallet) jämte angränsande vattenområden i Västermo socken Eskilstuna kommun. D nr. 11.121.-72-71 Beslutsdatum 1973-01-10.

Skogsvårdsstyrelsen i Nyköping. *Förslag till Skötselplan för Herrfallets friluftreservat*. 1987.

Skogsstyrelsen. *Nyckelbiotopsinventeringen*. År 2001.

Länsstyrelsen i Södermanlands län. *Sörmlands natur, Naturvårdsplan*. Objekt nr 84-65 (klass 2). 1991.

Sveriges Geologiska undersökning. *Jordartskartan Ser. Ae nr 79, 10G Eskilstuna SV*. 1986.

PLAN FÖR RESERVATETS SKÖTSEL

1. Skötselområden med bevarandemål och åtgärder

Reservatet är indelat i 8 skötselområden, se skötselplanekartan på sidan 15. Skötselområdena är:

- 1: Södra delen av åsen.
- 2: Öar
- 3: Hjälmarenen
- 4: Al- och björkskog
- 5: Igenvuxen betesmark
- 6: Bebyggelseområde med stigar och skogsdungar.
7. Lövskog
8. Skogsdunge

Skötselområde 1: Södra delen av åsen (totalt ca 5,7 ha)

Beskrivning

Smal åsrygg som sträcker sig ut i Hjälmarenen. Trädsiktet är dominerat av äldre tall och vårtbjörk. Busksiktet är glest. Ädellöv och död ved förekommer. På den östra sidan är en sandstrand anlagd.

Bevarandemål

- Antalet grova tallar med talticka ska bestå eller öka
- Inslaget av död ved ska öka. Målsättning: Förhållandet död ved/levande träd = 1/10.
- Inslaget av ädellövträd ska bestå eller öka.
- Stigarna ska vara framkomliga.

Skötselåtgärder

- 5 grova tallar friställs för att de ska bli kraftigt solexponerade.
- 10 ytterligare lågor skapas genom avverkning. (löv och barr).
- Unga tallar i lämpliga lägen sparas som ersättningsträd.
- Røjningar genomförs för att gynna lönn, alm och ask.
- Røjningar genomförs för att hålla stigarna framkomliga.

Skötselområde 2: Öarna (totalt ca 1,0 ha)

Beskrivning

Lövskogslädda småöar där asp, björk, klipbal och knäckepil dominerar. Död ved förekommer bl a beroende på bäveraktivitet.

Datum

Dnr

2007-03-29

511-4579-2007

Bevarandemål

- Antalet lövskogsklädda öar ska bestå.
- Inslaget av död ved ska öka. Målsättning: Förhållandet död ved/levande ved = 1/5
- Inslaget av ädellövträd ska öka.

Skötselåtgärder

- Ung gran röjs för att gynna lövskogen.
- Røjningar genomförs för att gynna ädellövträd.
- Bäverfällda träd tillåts ligga
- Begränsade røjningar genomförs för att gynna ädellövträd.

Skötselområde 3: Hjälmarén (totalt ca 82,5 ha)*Beskrivning*

Ett ca 82 ha stort område av Stor-Hjälmarén ingår i naturreservatet. Vattnet är tämligen grunt med sand- och grusbottenar. Stenar och block förekommer ställvis rikligt. Bottenvegetationen är sparsam med slingor och ålnate. Vid stränderna breder vassbälten ut sig. Fiskfaunan är artrik.

Bevarandemål

- Vattenområdet ska även fortsättningsvis utnyttjas för bad, fiske, paddling, roddturer och restriktiv motordriven båttrafik.

Skötselåtgärder

Skötselområde 4: Björkskog med gran och al. (totalt ca 9,3 ha)*Beskrivning*

Två centralt belägna, dikade skogsområden åtskilda av fritids- och konferensanläggningens fotbollsplan. Förekomsten av glasbjörk och klibbal och den torvartade marken antyder tidigare mer våta, sumpskogslika förhållanden. En del av det södra området var uppodlat under 1900-talets mitt. Björk dominerar men graninslaget är också stort. Kraftiga gallringar har genomförts.

Bevarandemål

- Arealen björkskog med al och gran ska bestå.
- Andelen död ved ska öka. Målsättning: Förhållandet död ved/levande träd = 1/5

Skötselåtgärder

- Ung och medelålders gran röjs och gallras.
- Död ved skapas genom att 20 träd fälls.
- Naturligt död ved kvarlämnas.

Skötselområde 5: Igenvuxen betesmark (totalt ca 2,7 ha)*Beskrivning*

Naturresevatets nordöstra del utgörs av igenvuxen betesmark med relativt grov tall, hagmarksgran, asp, vårtbjörk, några medelålders ekar och ett visst inslag av alm. Buskskiktet utgörs av hassel, olvon, måbär och rikligt med en. I fuktigare delar tillkommer al, hägg och graninslaget ökar. Död ved, ofta angripen av tickor och annan vedlevande svamp förekommer som torrträd, högstubbar och lågor. *Blåsippa* och *harsyra* är vanliga över större delen av området. Hävdgynnad flora med arter som t ex *teveronika* och *smultron* uppträder sparsamt på små ytor.

Bevarandemål

- De fem grövsta ekarna ska vara frihuggna och solexponerade.
- Inslaget av död ved ska öka. Målsättning: Förhållandet död ved/levande träd = 1/5

Skötselåtgärder

- Frihugg ekar
- Frihugg unga ersättningsekar
- Røj lövsly och ung gran för att gynna lövträden.
- Skapa död ved genom att fälla 10 träd.
- Naturligt död ved kvarlämnas
- Håll stigen framkomlig genom röjningsinsatser.
- Ta bort gammalt elstängsel och träkonstruktioner.

Skötselområde 6: Bebyggelseområde med stigar och skogsdungar (totalt ca 21,2 ha)*Beskrivning*

Herrfallets fritids- och konferensanläggning med vägar, stugby, camping, fotbollsplan, minigolfbana mm samt glest trädklädda områden och skogsdungar.

Bevarandemål

- Fortsatt verksamhet inom besöksnäringen.
- Antalet gamla, grova träd (främst ek och tall) ska bestå.
- De öppna ytorna ska bestå.

Skötselåtgärder

- Unga plantor sparas som ersättningsträd för de befintliga, gamla träden.
- Naturligt död ved kvarlämnas där möjlighet finns.
- Slyröjning genomförs av sikt- och framkomlighetsskäl
- Öppna ytor slås.

Datum

2007-03-29

Dnr

511-4579-2007

Skötselområde 7: Lövskog (totalt ca 1,5 ha)*Beskrivning*

Gles, välgallrad och rakstammig lövskog klär stranden i nordväst. Trädskiktet består av grov björk, al, ask och alm. Mot landsidan tillkommer även tall och ek. Buskskiktet domineras helt av lövsly. En bred stig löper genom området.

Bevarandemål

- Arealen gles lövskog ska bestå.
- Andelen död ved ska öka. Målsättning: Förhållandet död ved/levande träd = 1/10
- Stigen ska hållas framkomlig.
- Den grova eken ska växa fritt och solexponerat.

Skötselåtgärder

- Slyröjning genomförs för framkomlighet och sikt.
- Den vidkroniga eken frihuggs ytterligare.
- Unga plantor sparas som ersättningsträd för de befintliga, gamla träden.
- Död ved skapas genom att 5 träd fälls.
- Naturligt död ved kvarlämnas.

Skötselområde 8: Skogsdunge (totalt ca 1,0 ha)*Beskrivning*

- Litet skogsbevuxet parti i naturreservatets nordligaste del. Asp, vårtbjörk, grov tall och ung lönn, ek och oxel bildar ett relativt gles trädskikt. Buskskiktet utgörs huvudsakligen av lönn- och aspsly. En stenmur följer kanten mot den tidigare uppodlade marken som nu är campingplats.

Bevarandemål

- Arealen skogsmark ska bestå.
- Andelen död ved ska öka. Målsättning: Förhållandet död ved/levande träd = 1/5
- Stigen ska hållas framkomlig.

Skötselåtgärder

- Slyröjning genomförs för framkomlighet och för att gynna lövträdstillväxten.
- Unga plantor sparas som ersättningsträd för de befintliga, gamla träden.
- Stenmuren synliggörs genom slyröjning.
- Död ved skapas genom att 5 träd fälls.
- Naturligt död ved kvarlämnas

3. Friluftsliv

Beskrivning

I Herrfallets naturreservat bedrivs ett mångformigt friluftsliv under hela året. Besökarna ägnar sig åt promenader, bad, paddling, fiske mm i naturskön miljö. Naturreservatet är mycket välbesökt och gästas av många naturintresserade människor. Tack vare konferensanläggningen lockas även besökare som vanligtvis inte vistas i naturen. Det gör vikten av lättillgänglig information om natur och naturvård särskilt stor.

Bevarandemål

- Två tavlor med information om naturreservatet ska finnas i området.
- Reservatets gränser ska vara väl utmärkta.
- Fri parkering ska finnas i direkt anslutning till naturreservatet.
- Reservatet ska kunna besökas per cykel och till fots utan kostnad.
- Samtliga högfrekventerade stigar ska hållas framkomliga
- En naturstig med prydliga och adekvata informationstavlor ska finnas.
- Minst 75 % av besökarna ska vara nöjda med de upplevelser de får i naturreservatet.
- En rastplats med eldstad och sittplatser ska finnas på Tallholmen

Skötselåtgärder

- Informationstavlor produceras och sätts upp vid infarten och centralt i området.
- Rövningar genomförs regelbundet för att hålla stigarna framkomliga
- Gamla, slitna informationsskyltar längs naturstig avlägsnas och ersätts med skyltar där informationen är uppdaterad och adekvat.
- Begränsade rövningar genomförs för att hålla lägerplatsen öppen.
- Vassrövning vid befintliga badplatser.

4. Byggnader

Beskrivning

Samtliga byggnader i naturreservatet hör till Herrfallets fritids- och konferensanläggning som drivs kommersiellt av markägaren.

5. Jakt och fiske

Beskrivning

Fiske med handredskap är fritt i Hjälmarens. Idag bedrivs ingen jakt i området.

Bevarandemål

- Fortsatt fritt handredskapsfiske.

6. Uppföljning

Uppföljning av bevarandemål

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs varje år för:

- Informationsskyltar
- Framkomlighet
- Tillgänglighet
- Rastplats på Tallholmen
- Vattenområdet
- Jakt och fiske

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs vart 6:e år för:

- Utmärkning av reservatets gränser

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs vart 12:e år för:

- Utbredning av naturtyper
- Död ved, äldre träd, ädellövträd, vidkroniga ekar, tall med talticka.
- Ersättningsträd.
- Besökarnas uppfattning om reservatet.

Uppföljning av skötselåtgärder

Entreprenörer ansvarar för dokumentation av vilka åtgärder som genomförts och när de genomförts.

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av genomförda skötselåtgärder sker i slutet på varje år, de år då åtgärder genomförts.

Datum

Dnr

2007-03-29

511-4579-2007

7. Sammanfattning och prioritering av skötselåtgärder

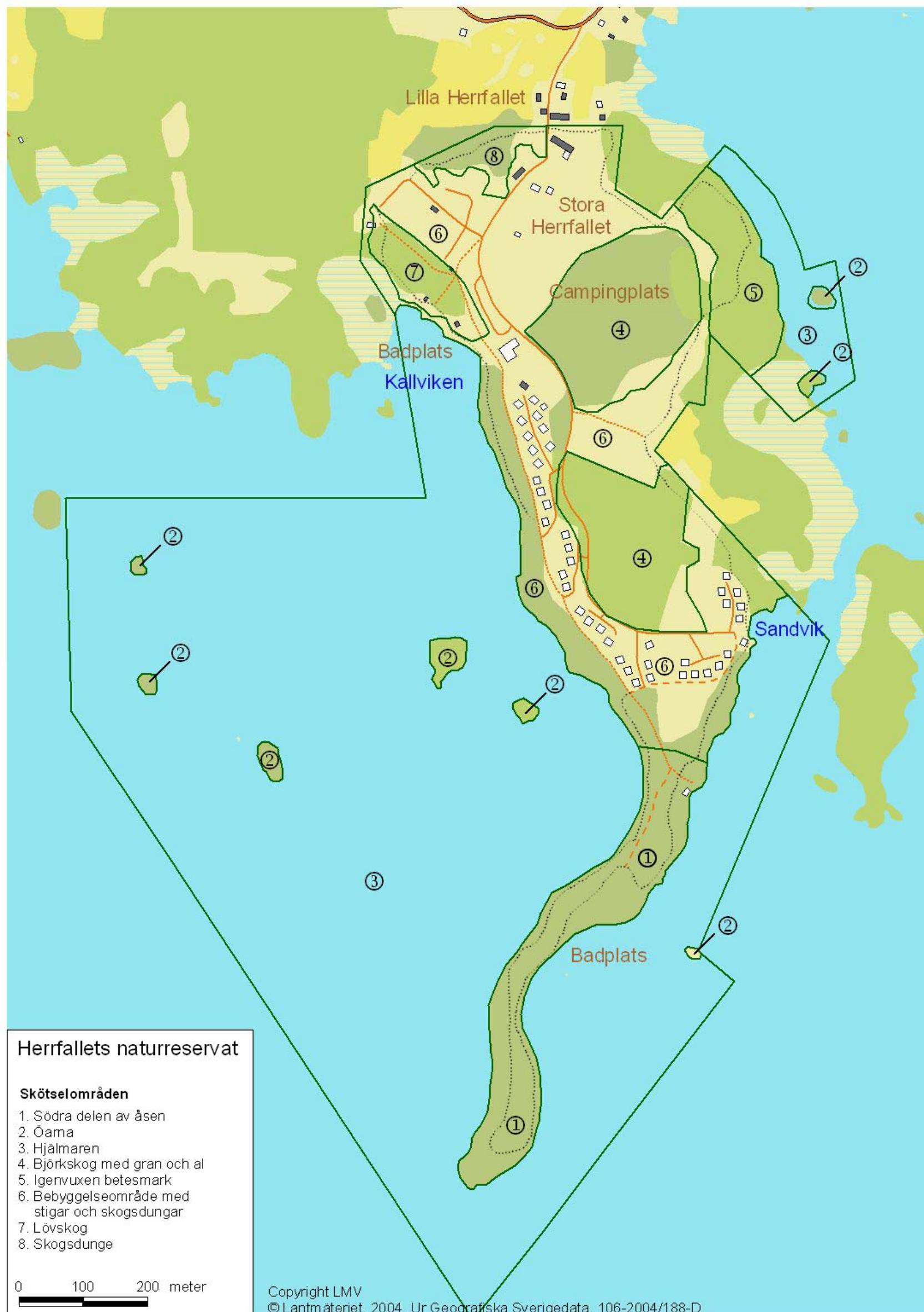
Skötselåtgärd	När	Var (skötselområde)	Prioritet	Finansiering
Skapa död ved	2007-2010	1, 4, 5, 6, 7, 8	1	Reservatsanslag
Röjningar	2007-2008 och sedan vid behov.	1, 2, 4, 5, 6, 7, 8	1	Reservatsanslag och markägaren
Spara unga ersättningsträd	2007 och sedan vid behov	1, 5, 6, 7, 8	1	Reservatsanslag
Informationstavlor produceras och sätts upp	2007-2008	6	1	Reservatsanslag
Naturstigstavlor produceras och sätts upp	2007-2008	Längs med lämplig stig.	1	Reservatsanslag
Bortforsling av elstängsel o träkonstruktioner	2007	5	1	Reservatsanslag
Enkätundersökning om besökarnas upplevelser	2008	-----	1	Reservatsanslag
Inventering av död ved	2007-2008	1, 4, 5, 6, 7, 8	1	Reservatsanslag
Inventering av tall med talticka	2007-2008	1	1	Reservatsanslag
Inventering av grova träd	2007-2008	6	1	Reservatsanslag
Inventering av lövträd	2007-2008	1, 2	1	Reservatsanslag

Naturvårdsenheten
Per Folkesson
0155-26 40 00

Datum
2007-03-29

Dnr
511-4579-2007

9. Skötselplanekarta



Postadress
611 86 NYKÖPING

Besöksadress
Stora torget 13

Telefon
0155 26 40 00 växel

Telefax
0155 - 26 71 25

E-post
lansstyrelsen@d.lst.se

Organisationsnr
202100-2262

Postgiro
35174-2

Bankgiro
5051-8653

Internet
www.d.lst.se